

EPISTOLA

DICTA

S. EUCHERII LUGDUNENSIS EPISCOPI AD PHILONEM PRESBYTERUM SUUM.

A Baluzio edita in appendice ad opera S. Agobardi.

Domino sancto ac venerabili fratri et compresbytero nostro Philoni Eucherius episcopus salutem in Domino dicit.

Quæso charitatem et dilectionem tuam, quam habes perfectam in Domino, ut digneris te fatigare usque ad monasterium Insulæ Barbaræ, et videas et exhorteris fratrem nostrum Maximum abbatem, qui præest ipsi monasterio, quia pervenit ad nos quod velit ex eo discedere, et fratres suos deserere, eo quod multi propter metum gentium oblationes spæ subtraxerim, quas pro Dei intuitu dare consueverant. Sed si nos vivimus et sani revertimur, tantum illi

avel monachis suis in Dei nomine disponimus ministrare, ut nihil egere videantur. Hoc tamen specialius peto ab ipso fratre nostro, ut domum pensilem quam iussimus fieri nobis præparet et membranas. Quia, si Deus annuit, Quâdragesimam in Insula eum ipso tenere disponimus, ut opus cœptum ibidem pariter residentes expediamus. Interim trecentos modios annonæ et ducentos modios vini, ducentas libras casei et centum libras olei, ordina ipsi dari, ut eum per nostram oblationeulam ipse una cum congregatione sua reficiatur, nobis reditus eum sospitate ipsis orantibus a Domino tribuatur.

ANNO DOMINI CCCCXLIX.

SANCTUS HILARIUS

ARELATENSIS EPISCOPUS.

PROLEGOMENA.

NOTITIA HISTORICO-LITTERARIA IN S. HILARIUM.

(Ex Schœnemanni Biblioth. Hist. Litter. Patr. Lat. tom. I.)

I. Vita.

Hilarius Arelatensis, Gallus, clarus genere educatusque liberaliter, juvenis hortante Honorato Lirinensium monachorum abbate cognationem suam ab eaque pendentia sæculi commoda deseruit vitæque monasticæ eodem duce et auspice se addixit, unice intentus magistri huius exemplum in se efflagere menteque et animo referre. Itaque quamdiu ille Lirino præesset, semper ei adhæsit ejusque institutionem sectabatur; evocatum deinde anno 426 ad Ecclesiæ Arelatensis regimen eodem comitatus est, max tamen ad insulam suam rediit, nec ab ea prius recessit quam cœnobitæ otium cum episcopali cura ipsi esset permittendum. Mortuo enim Honorato, in ejus locum successit Hilarius inenante anno 429. Arelatensis autem episcopatus, ut erat in Ecclesia Gallicana, a Patrocli maxime ætate, cui Romanæ sedis favre jura metropolitana in Viennensem etiam et Narbonensem provinciam cesserant, principale honoris fastigium, ita non poterat virtutes, si quæ in eo erant episcopo dignæ, non conspicuas reddere et late propagare. Hinc magna apud omnes non intra Gallias modo vitæ ejus commendatio et post mortem etiam culta memoria. At idem locus et magnarum

B ipsi molestiarum et gravis mœroris causa fuit. Nam cum anno circiter 444 Chelidonium quemdam Veson-tionensem episcopum, a plebe sua coram eo accusatum causa in synodo quadam desultorie ut videtur cognita, communi sententiâ deposuisset, is verò Romam expetens, injusto se rigore condemnatum esse apud Leonem episcopum esse et conquestus, Hilarius illico quidem ipse Romam contendit Leonique se præsentavit, ita tamen, ut *ad officia, non ad causas venisse* libere significaret. Sed cum totam causam ab episcopo Romano retractari, seque ipsum tamquam reum injusti iudicii habitum cerneret, neque ea quæ a Chelidonio pro innocentia sua prolata essent documenta vel solus evertere posset, vel redarguere, iudicii ordinem indignatus, apud animum sustineret e contrario vero multâ liberius et incautius locutus esset quam jam tum Romani episcopi ambitio et non amplius dubla potestatis ferret, neque adeo arceps esse poterat, in quam partem Leonis sententiâ inclinatura esset: inscio Leone Roma discessit et Arelatum repetiit. Mox tamen, ut vitæ ejus auctor scribit, *totum se ad placandum ejus animum inclinata humilitate convertit, misso primitus sancto Ravennia tunc presbytero, postmodum ipsius successore, dein*

Nectario et Constantio præcipuis sacerdotibus. Sed frustra. Lata pridem erat sententia, absolutus Romæ Chelidonius, remotumque iudicium ab Hilario in hac causa prolatum, et ne impune ferret suam erga sedem apostolicam audaciam, non solum adempta est ei et Viennensi interim episcopo reddita metropolitica in Viennensem provinciam potestas, sed omnino huius potestatis exercitio exspoliatus est, ducto in convocandis diversarum provinciæ synodis iure in antiquiorem episcopum Leontium. Atque hæc insuper imperiali auctoritate roborari et executioni mandari Leo curaverat, in quo edicto imperatorum Theodosii et Valentiani III, d. 8 Jul., Valentiniano A. VI et Nonio V. V. C. COSS. (A. 445) inter alia præceptum fuit, ut episcopis Gallicanis omnibusque pro lege esset, quidquid apostolicæ sedis auctoritas sancisset: ita ut quisquis episcoporum ad iudicium Romani antistitis evocatus venire neglexisset, per moderatorem ejusdem provinciæ adesse cogatur. Obiit Hilarius non multo post anno 449.

Diversa maxime de Hilario ejusque cum Romano episcopo licet recentiorum scriptorum sunt iudicia, prout magis minusve scilicet Romanæ curiæ illi faverent, aut animis in eam essent infensoribus. Magna sane Hilarii apud omnes temporum istorum æquales fuit existimatio; eximii enim laudibus condecorat vitæ ejus scriptor ipseque Leo M. mortuum sanctæ memoriæ papam vocat. Superstitiosi itaque Romanæ sedis jurium defensores negant aliter hæc cum ista ejus erga pontificem temeritate conciliari posse, nisi serio pœnitentiam egisset eaque veniam apud illum impetrasset. Contra obrectatores Romanæ auctoritatis nihil aliud egisse eum existimant, quam quod Ecclesiæ suæ juribus deberet, nec jus causæ ejus defuisse, nec prudentiam ipsi in ea defendenda. Quid? quod contendunt, Hilarium nullam plane episcopi Romani in Ecclesia Gallicana auctoritatem agnovisse, propterea iudicium ejus detrectasse et spreta ejus sententia ad vitæ finem usque metropolitæ jura in utraque exereuisse provincia. Hoc fuit quoque Paschasii Quesnelli consilium in apologia quam occasione editionis Operum Leonis M. pro Hilario conscripsit, in qua non minus episcopi Romani auctoritatem elevare, quam Hilarii gesta ac virtutes, fortitudinem scilicet in defendendis Ecclesiæ suæ juribus, mitem animum et pacis studiosum, constantiam et in officio suo perseverantiam Leonis minis inconcussam extollere studet. Sed quidquid ille disputet, prudentiam non possum in Hilario agnoscere, nec omnino ullum ex gestis ejus constans consilium elucet. Quin nec ea, quibus episcopi Romani tunc temporis in Gallicana Ecclesia potestatem Quesnellus oppugnat, ita sunt comparata, ut non in

multis adversariis ejus novissimis Balleriniis, quamvis Romanæ curiæ deditis, accedere quam cum illo sapere malis.

Porro Hilarium cum multis aliis Galliæ episcopis minime probasse Augustini recentem tunc de Prædestinatione et Gratia opinionem, ex Prospero discimus. (a) Hinc orta est de Semipelagianismo ejus quæstio, leviuscula quidem, sed serio a doctis etiam viris tractata, et in qua idem Quesnellus graviter allucinatus est. Cf. Oudinus in *Diss. de Hilario Arelat. cap. 3, T. I pagg. 1227, 23.*

§ II. Scripta.

Honoratus, vel quisquis fuerit auctor Vitæ Hilarii, sequentia recenset ejus scripta: *Vitam scilicet Honorati antistitis, Homilias in totius anni festivitates, Symboli expositionem, Epistolarum magnum numerum et Versus.* Ex his supersunt hodie certa et genuina solummodo: 1° *Vita sancti Honorati Arelatensis episcopi*, et 2° *Epistola ad Eucherium episcopum Lugdunensem.* Interciderunt reliqua, nisi forte ex homiliis quædam restent inter homilias sub Eusebii Emezeni vel Gallicani nomine vulgatas. Oudinus quidem, qui unius omnes auctoris esse sibi persuaserat, easdem ad Hilarium spectare olim existimabat, præter alia argumenta secutus auctoritates vv. dd. præsertim Cummii et Mosani editorum Bibliothecæ Concionariæ; sed re attentius perpensa censuit, nullatenus eas illi convenire posse; immo auctoris esse qui certo post concilium Chalcedonense a. 451 celebratum et damnatum Eutychen vixerit (b).

Sed hoc non impedit, quo minus vera sit, quam Combefisius et non pauci eum eodem viri docti aluerunt, sententia, collectionem censentes ex diversis Arelatensis præsertim et Lugdunensis provinciarum et civitatum concionatoribus delectam, quæ inter multas aliorum Hilarii quoque nonnullas homilias contineret.

Tribuntur porro Hilario *paemata* nonnulla versu hexametro condita, veluti *Poema de septem Fratribus Machabæis ab Antiocho Epiphane interfectis*, quod alias sub Victorini Afri nomine circumferri solet; *Carmen de Providentia Dei* et *Carmen in Genesim ad Leonem papam*, de quibus cruditorum sententiæ longissime invicem distant. Codicum in his nulla est auctoritas, quippe in quibus constanter tertium ad Leonem Carmen, *Hilaria Pictaviensi* tribuitur, cui idem asseruerunt PP. Maurini in editione Operum Hilarii istius. Oudinus tamen propter eorundem testimonium, nullus dubitat, quin Arelatensis verus auctor sit carminis de *Machabæis*, sicut de altero de *Providentia* arripit sententiam Norisii, ex vestigiis Semipelagianismi, quæ in eo sibi deprehendere visus est, Hilario Arelatensi illud adjudicantis. Quippe

(a) In *Epistola ad Augustinum*, si lectio certa. Fuerunt enim qui Hilarii nomen in eo loco censerent irreptitum. Vid. Oudinus cap. 1, pag. 1224.

(b) Multi sunt de hisce homiliis, Baranius, qui Eucherio vindicare conatus est, ad a. 441 *Annalium* et in *Comm. ad Martyrologium Romanum* ad d. 16 No-

vembris, Combefisius, Labbeus, Dupinius, Tillemantius; sed omnium diligentissime questionem de auctore eorum tractavit Oudinus T. I pagg. 390—425. Cf. Fabric. *Bibl. M. et Inf. Lat. v. Eusebii Emezenus.*

existimabat ille Prosperum in poemate *de Ingratis* hæc carmen sibi refutandum sumpsisse. Sed dum istam opinionem diluerunt Antelmus et novissimus editor Properi Aquitani Operum, Salinasius autem ex mentione incursionis Vandalorum Gothorumque colligit scriptum illud esse circa annum 416, adeoque ab Hilario vixdum quindecim annos nato proficisci haud potuisse. De reliquis duobus licet definire nihil ausus sit, vero simile tamen censet, auctorem eorum esse Hilarium. Sed rectius fortasse statuetur, quibus nullum omnino ad Hilarium nostrum pertinere videtur, in quorum numero sunt diligentissimi atque acutissimi auctores *Historiæ Litterariæ Galliæ*.

Superest denique narratio de *Miraculo a B. Genesio martyre* perpetrato, Hilario Arelatensi pariter tamen in codicibus nonnullis quam doctorum virorum, Benedictinorum in primis in laudata *Historia Litteraria Galliæ*, suffragio tributa. Sed hanc quoque plurimi cum Quesnello alienam ab Hilario æstimant.

Denique manifesto non hujus, sed alius Hilarii, Properi familiaris, vel duorum etiam, utriusque vero Augustinianæ de Gratia opinionis defensorum, sunt *Epistolæ* duæ ad Augustinum de hoc argumento directæ.

§ III. Editiones.

Ex genuinis Hilarii scriptis primum edita est *Vita S. Honorati a Genebrardo Parisiis 1578*, unde eam suscepit Surius. Non multo post eandem ex mss. Lirinensibus produxit Vincentius Barralis, quem secutus est Bollandus ita quidem, ut et ipse mss. exemplaria conferret. Successit Quesnelli recensio ex Bollandi textu et mss. Arelatensibus formata, quam in plerisque deserit novissimus editor Joannes Salinasius. *Epistola ad Eucherium* prima vice, ut fallor, prodiit in *Chronologia Lirinensi*; mox inserta est in *Bibl. PP. Colon.* et *Lugdunensem* et apud Quesnellum, et in novissima editione a. 1731 recusa. Quæ quidem omnia ob oculos ponet sequens indiculus, a quo ea quæ dubiæ sunt existimationis aut omnino falso Hilario ascribuntur, sejunximus, satis fecisse desiderio lectorum arbitrati, si succincte monuerimus, ubi et quo nomine occurrant.

Carmen de Machabæis editum est primum sub Victorini Afri nomine a Joan. Sichardo in *Antidoto contra omnes Hæreses* a. 1528, indeque in *Bibl. PP. Bigneauam* a. 1575, et in omnes sequentes traductum, insertum quoque (testibus Benedictinis in *Hist. Lit. Galliæ*) *Syllogæ poetarum Christ. Lugd.* a. 1605, et *Bibliothecæ Floriacensi Joannis a Bosco* T. II, p. 198-210. Carmen de Providentia frequenter cum Operibus Properi Aquitani exscriptum est; Carmen in *Genesis* sub Hilarii Pictaviensis nomine emissum est primum a Lud. Miræo, cum *Opp. Hilarii Pict.* a. 1544, indeque in omnibus etiam novissimis eorundem editionibus repetitum. Seorsim quoque edidit Morellus Parisiis apud Guillaud. a. 1559, in-4°. Max. a. 1560, Parisiis iterum in-8° prodiit, cum Claudii Victoris aliorumque carminibus in *Genesis*, et eodem anno *Antuerpiæ* cum poematibus Pautini Nolani curante

A Pulmanno; porro receptum fuit a Ge. Fabricio inter *Poetas Christianos* et in *Bibliothecis Patrum* et singulari commentario illustratum a Jo. Weitzio, *Francof.* 1625, in-8°.

Miraculum Genesii prodiit apud Surium et Bollandistas ad diem 25 Augusti.

De *Epistolis* duabus ad Augustinum infra dicitur. *Homiliæ* denique, quas universe a nonnullis Hilario tributas, ex parte vero ipsius esse iuvimus, non semel editæ fuerunt; sed postquam primum prodierant *Homiliæ X ad Manachas*, Col. nix. 1531, in-12°, junctæ illis sunt *Homiliæ XLVI ad populum Eusebii Emeseni* nomine a Jo. Gagneio *Parisiis 1547*, in-8°; eademque postea recusæ sunt *Antuerpiæ 1555*, et *Parisiis 1561*, et post *Andræ Schotti* recensionem in *tom. V Bibl. PP. Colon.* ann. 1618, et *T. VI Lugdunensis 1677*, a Cundio et Mosano Hilarii nomine, a *Combesio* vero tanquam diversorum auctorum opera in *Bibliothecam Concianatoriam* traductæ.

SÆCULO XVI.

1578. *Parisiis*, apud Ægidium Gorbinum; in-8°. D. Hilarii Arelatensis episcopi de S. Honorato Oratio funebris et D. Eucherii Lugdunensis episcopi de Laudibus Eremi, nunc primum et Lirinensi bibliotheca producti. Cf. *Eucherius Cat. 3. bl. Reg. Paris.* T. 1, p. 583 et 564, num. 465, addit *Fausti Regiensis episcopi Instructionem ad Monachos*, quæ sane inest in hoc libro, non item in titulo significatur, ut docet Sancassanus in *Cont. Bibl. Vol. o. Cinelli*.

SÆCULO XVII.

C 1615. *Lugduni*, in-4°. Sermo luculentus sancti Hilarii archiepiscopi Arelatensis de Vita sancti Honorati ejus prædecessoris et primi fundatoris sacri monasterii Lirinensis, item *Epistola* ad Eucherium; in *Chronologia Sanctorum Insulæ Lirinensis* auctore Vincentio Barrali, *pagg. 1—15 et 126*.

1618. *Coloniæ Agr.*, sumpt. Ant. Hierati; in-fol. S. Hilarii Arelatensis opuscula, id est *Epistola ad Eucherium*, *Epistola ad Augustinum* et *Carmen de Genesi*; in *M. Bibl. PP.* tom. V, part. II.

1618. *Coloniæ Agr.*; in-fol. Sermo S. Hilarii ep. Arelatensis de Vita et morte beatissimi Honorati Patris præcipui monachorum Lirinensium et episcopi Arelatensis; in *Vitis SS. Laur. Surii* ed. postrema, ad diem 16 Januarii *pagg. 252—58*.

D 1643. *Antuerpiæ*, apud Jo. Meursium; in-fol. De Vita S. Honorati Sermo S. Hilarii episc. Arelatensis, in *Actis SS. Jo. Bollandi mens. Januarii* T. II, *pagg. 11—24*. Recensita est ad editiones Surii et Barralis et mss. S. Mariæ de Ripatorio et Prendhamii canonici Cameracensis, illustrataque marginalibus, locis bibliis et præmonitione.

1675. *Parisiis*, apud Seb. Cramoisy; in-12. S. Hilarii Arelatensis Vita S. Honorati, cum *Eucherii Lugdunensis* libris de *Laudibus eremi* et *contemptu mundi*, quibus tribus opusculis appositus est titulus *Via ad æternitatem*; cf. *Eucherius Lugdunensis*.

1675. *Lutetiæ Parisiorum* sumptibus Jo. Bapt. Coignard; in-4°. S. Hilarii Arelatensis episcopi Opuscu-

la, Vita et Apologia, seu, ut interior titulus habet, A. S. Hilarii Are. Vita, et quod superest Opusculorum ejusdem, cum excusis codicibus et manuscripto sanctæ Arelatensis Ecclesiæ collata a Paschasio Quesnello; ad calcem Operum Leonis M. ab eo editorum T. I, pagg. 729—776.

In hisce opusculis Quesnellus nihil complexus est præterquam Vitam Honorati ad codicem Arelatensem et Bollandianam editionem relectam, Metrum in Genesin et Epistolam ad Eucherium Lugdunensem. Narrationem de Miraculis Genesii, quæ apud Surium Hilarii nomine decorata legitur, ab ejus facundia abhorrerè scribit et potius Honorati Massiliensis stylum redolere. Apologia pro S. Hilario et Ecclesiæ Arelatensis juribus antiquis inter Dissertationes Leonis Operibus tomò secundo adjunctas est quinta, spectatque ad Epistolam Leonis X (al. XXXIX) ad episcopos Viennensis provinciæ.

1677. Lugduni, apud Anissonios; in-fol. S. Hilarii Arelatensis Opuscula, videlicet Epistola ad Eucherium, Epistola brevis ad Augustinum, historia Genesios heroico carmine descripta; in *Bibl. Max. PP.* T. VII, pagg. 1228—50.

1700. Lugduni, apud Joannem Certe; in-fol. S. Hilarii Arelatensis episcopi Vita, Opuscula et Apologia; cum Leonis M. Operibus edidit Pasch. Quesnellus T. I, pagg. 361—86.

SECOLO XVIII.

1731. Romæ, typis Jo. Zempel; in-8°. S. Hilarii Arelatensis episcopi Opuscula ad mss. codd. insignioresque editiones recensita ac notis illustrata a D. Jo. SALINAS Neapolitano, etc., cum Vincentio Lirinensi.

Genuina Hilarii scripta ab iis quæ fide minus explorata aut falso illi tribuuntur, secrevit. Ad illa duo tantum pertinere existimavit, Honorati Vitam scilicet et Epistolam ad Eucherium; ex altera classe tria exscribi fecit, Metrum in Genesin, Carmen de Fratibus Machabæis, quæ duo recte Hilario Arelateni adjudicari existimat, et Genesii Miraculum.

Textus Vitæ Honorati pro fundamento habet recensionem Bollandianam; raro lectiones Quesnelli admixtæ sunt. Consulit et ipse quidem Salinasius codices mss. bibliothecæ Regiæ Suecorum n. 645 et 1023, antiquos et optimæ notæ, sed magis ad tuendas Bollandianas lectiones quam novas invehendas. Testatur enim mss. auctoritate aliisque de causis parce et verecunde loca quædam se restituisse feliciter Bollandi sagacitate correctæ, deformataque verius quam emendata in sequentibus editionibus. Nec voluit capitum numerorumque distinctionem a Bollandio invecam turbare, ne citationum varietate lectores scriptoresque inutiliter fatigaretur. Plura etiam ad notas observationesque, quarum quidem satis copiosa materia jam a Joanne Barrali parata fuerat, Bollandus contulit. Quod atinet ad epistolam ad Eucherium, et eam codicis ms. ope recensuisse et emendasse profitetur Salinasius, sicuti ea quæ ab his secrevisse eum significavimus, ad optimarum editionum, quales sunt Weitzii, Quesnelli, PP. Maurinorum et Rosweydi, fidem repræsentavit.

Carmen de Providentia, quod nullo specioso argumento Hilario tribui negat, daturus erat in appendice ad dissertationem quam meditabatur apologeticam, in qua præter alia et hujus carminis doctrinam curiosius examinare constituerat.

S. HILARII ARELATENSIS VITA

Ab auctore ejusdem S. Hilarii discipulo scripta.

Ex editione Balleriniana Operum S. Leonis Magni tom. II.)

PROEMIUM.

1. Conscius imperitiæ meæ, et non ignarus igna-

Qui S. Honoratum Massiliensem episcopum sequentis Vitæ auctorem existimant, nullius codicis auctoritate nituntur. Solum insistent testimonio vulgati Gennadii cap. 99, ubi de S. Honorato Massiliensi scribitur: *Sanctorum quoque Patrum Vitæ ad ædificationem posterorum compta ipse legendas, præcipue nutritoris (Barralis legit meritosis) sui Hilarii Arelatensis.* Nunc vera jam inter eruditos constat illud caput 99 non esse Gennadii, sed posteriori additamento operi ipsius fuisse subjectum. Enimvero in pluribus mss. libris deest, quod observavit Petrus Franciscus Chiffletius, Miræus, Suffridus Petri, et Ernestus Salomonis Cypriani; et (quod plurimum valet) abest etiam a nonnullis antiquis exemplaribus alias additiones præferentibus, quas in vetustioribus vel sincerioribus codicibus haudquaquam invenies. Hinc quoque S. Honorati elogium omittitur a S. Isidoro, a S. Melfonso; ab Honorio Augustodunensi; et a Sigiberto; qui postremi e Gennadio potissimum exscripsere. In codice 100 S. Crucis in Hierusalim Gennadii catalogus desinit in Joanne Antio-

viæ, dum tenerum verecundiæ frontem silentii latebris volui cunctabundus operire, eamque sub

ebeno, idemque deprehenditur in ms. Vat. 551, et in prioribus Gennadii editionibus, quas Aleriensis ex alio codice impressit. Pervetustum exemplum capituli cathedralis Veronensis eundem catalogum ad Joannem Antiochenum usque pari modo perducit; et solum post hujus elogium duo additamenta subjicit, alterum de Gelasio pontifice, de ipso Gennadio alterum. Hæc sola additio post primam editionem operis ab eodem Gennadio profecta credi potest. Cætera autem Cæsarii Arelatensis, Eugenio Carthagenensis, Juliani Pomerii, et Gennadii Massiliensis elogia, quæ in editis quidem leguntur, at in antiquioribus memoratis exemplaribus desunt, posterioribus incerti, seu incertorum scriptorum additamenti tribuenda sunt. Id vero de elogio S. Honorati multo magis patet, quippe quod in aliquot etiam ex iis mss. non legitur, quæ cætera additamenta exhibent ad Pomerium usque, uti Petrus Chiffletius animadvertit. Hinc Ernestus Salomonis Cypriani de hoc capite 99 judicium ferens scripsit in editione Fabricii: *Hæc Vitæ Honorati descriptionem ineptissimus quidam homuncu-*